

Motion till riksdagen 2022/23:850

av Mikael Larsson m.fl. (C)

Ett mer krigsdugligt militärt försvar i hela landet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krigsdugligheten ska öka inom alla krigsförband och försvarsgrenar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Arktis och Östersjöns ökade militärstrategiska betydelse när Sverige blir Natomedlem, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt militärt skydd på västkusten för Göteborgs hamn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta utveckla objektsramar för stridsflyg och undervattensförmåga i budgetpropositionen 2024 och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom flygvapnet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom marinen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt förmågeutveckling inom armén och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de frivilliga försvarsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hela landet ska kunna försvaras och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen senast den 15 mars ska påbörja en kartläggning av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets intressen och samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvarig myndighet bör ges i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol, biogas och

- andra förnybara bränslen i beredskapslagringen av drivmedel och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medinflytandet för totalförsvarspiktiga ska ha förbättrats senast halvårsskiftet 2023 och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en jämställd försvarsmakt är ett försvar för alla som bor i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det långsiktiga målet för andelen värnpliktiga år 2030 ska vara minst 40 procent kvinnor och tillkännager detta för regeringen.
 15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge förbanden större möjligheter att till Plikt- och provningsverket önska jämställda grupper och underrepresenterat kön på vissa befattningar som ett sätt att få optimalt fungerande grupper utifrån förbandens egna behov och tillkännager detta för regeringen.
 16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbanden bör ha en medinflytandeofficer som blir en länk mellan värnpliktiga och förbandschefen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla förband och garnisoner bör inrätta en oberoende visselblåsarfunktion med ett oberoende utredningsstöd som ska användas när anmälningar om ovälkommet beteende inkommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatoriska och standardiserade utbildningar om jämställdhet, värdegrund och medinflytande återkommande ska genomföras vid förbanden, för personal och för värnpliktiga och tillkännager detta för regeringen.
 19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbildning i jämställdhet, värdegrund och medinflytande ska ges återkommande under en värnpliktsperiod och tillkännager detta för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försvarsmaktsledningen regelbundet bör följa upp och utvärdera förbanden i fråga om deras jämställdhets- och likabehandlingsarbete och tillkännager detta för regeringen.
 21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ledarskap och meriterande karriärvägar inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
 22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvinnliga soldater ska kunna genomföra övningar och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser och begränsar deras eller gruppens förmåga till strid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla stödet till militära och civila veteraner och tillkännager detta för regeringen.
 24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av kortsiktiga och långsiktiga åtgärder för att säkra personalförsörjningen inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
 25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att anställa soldater för längre tid än i dag och att regeringen inkluderar detta i

direktiven till kommande kontrollstation eller försvarsberedning och tillkännager detta för regeringen.

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inkluderar reservofficerars rätt till tjänstledighet i utredningsdirektiven till kommande kontrollstation eller försvarsberedning och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om internationella insatser och exitstrategier och tillkännager detta för regeringen.

Säkerhetspolitiska och ekonomiska utgångspunkter

Rysslands aggressiva krig i Ukraina har omkullkastat den europeiska säkerhetsordningen och förutsättningarna för svensk och europeisk säkerhet. Ukraina har rätt till sitt territorium och Ryssland måste lämna Ukraina, inkl. det sedan 2014 illegalt ockuperade Krim. De folkrättsliga principerna att varje land har rätt att försvara sig, rätt till sina gränser och rätt att välja sin framtid är viktigare än någonsin att upprätthålla. Det förändrade säkerhetspolitiska läget har inneburit att Sverige ansökt om medlemskap i Nato, något som Centerpartiet velat sedan 2015 och arbetat aktivt för sedan dess. Vår politik har lett till tillkännagivanden om att Sverige bör anta en Natooption i sin säkerhetspolitiska linje. Det är vår mening att om den socialdemokratiskt ledda regeringen tidigare hade hörsammat tillkännagivandena hade Sverige stått bättre berett när Ryssland anföll Ukraina, men vi välkomnar det ställningstagande som Socialdemokraterna därefter gjort och att regeringen, i bred parlamentarisk samsyn, ansökt om svenskt Natomedlemskap.

Vi välkomnar också att det finns en parlamentarisk samsyn kring att anslagen till försvaret behöver öka till 2 % av BNP. För Centerpartiet är det viktigt att följa ÖB:s bedömning om när detta är praktiskt möjligt att nå. Fram till dess följer vår budget den i försvarsbeslutet 2020 beslutade anslagshöjningen samt en gradvis ökning mot 2 % därutöver. Det finns en förväntan hos våra samarbetsländer, inte minst våra Natovänner, att Sverige ska göra denna ambitionshöjning. Att försvarsanslagen uppgår till 2 % följer också Natos målsättningar och det är absolut nödvändigt för att utveckla svensk försvarsförmåga utifrån den försämrade omvärldskontext vi lever i. Det är en trovärdighetsfråga; ingen ska kunna anklaga Sverige för att vara en "free-rider i Nato".

Vår utgångspunkt är att helheten av försvarsbeslutet 2020 ska genomföras i enlighet med försvarsbeslutets inriktningar och Försvarsberedningens skrivningar i Värnkraft inklusive de försvarsmaterielinvesteringar som listas men inte finansieras genom försvarsbeslutet 2020 men vi ser att Natomedlemskapet kan innebära fokusändringar inte minst under perioden 2026–2030 med ökat fokus på Arktis, Östersjön och Västkusten. Att hela landet ska kunna försvaras är alltså en viktig prioritering för Centerpartiet.

Att på relativt kort sikt nå upp till 2 % av BNP är en avsevärd och nödvändig ambitionshöjning jämfört med dagens situation, som i sig är en ambitionshöjning jämfört med föregående försvarsinriktningsperiod där ytterligare medel dessutom tillfördes under perioden. Centerpartiet som en del först av försvarsgruppen (2015–2018), bestående av regeringen, Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna (del av perioden), och sedan som samarbetsparti till regeringen tillsammans med Liberalerna mellan 2019 och 2021 har haft en avgörande roll för att säkerställa dessa förstärkningar.

Försvarets förmågehöjning är nödvändig och viktig. Nu behöver de beslut som fattats genomföras kommande år och Natomedlemskapet påverka inriktningen på svenskt försvar långsiktigt.

I totalförsvarspropositionen, som Centerpartiet förhandlade fram med regeringen och Liberalerna och som beslutades av riksdagen i december 2020, finns åtgärder definierade som ska genomföras för att helheten av Värnkraft ska uppnås men som inte har rymts inom befintlig ekonomisk ram fram till 2025. Den beslutade kontrollstation som vi förutsätter att en ny regering också kommer att tillsätta 2023 blir viktig för att säkerställa det och hur målet på två procents försvarsutveckling kortsiktigt kan nås. Därtill blir kommande försvarsberedning viktig för att ytterligare blicka framåt och höja ambitionsnivån och också ta i beaktande vad ett svenskt Natomedlemskap kommer att innebära inte minst på sikt. Kortsiktigt fram till 2025 torde större förändringar vara svårare, inte minst givet långa ledtider i flera delar. De fördyringar som aviserats för de nya ubåtarna och Gripenplanen ska inte få urholka satsningarna på armén eller andra nödvändiga investeringar i ljuset av det svenska Natomedlemskapet. Det är viktigt att Försvarmakten och övriga myndigheter i det militära försvaret arbetar utifrån principen utformning i enlighet med avdelad ekonomi, det som på engelska benämns design to cost. Det innebär att anskaffningen av materiel såväl som förbandsverksamheten måste anpassas efter tillgängliga medel, till exempel när det kommer till volym och kravspecifikationer. Riksdagen har tidigare ställt sig bakom ett tillkännagivande om objektsramar för stridsflygs- och undervattenförmåga. I budgetpropositionen för 2023 säger sig regeringen ha slutbehandlat tillkännagivandet. Vi menar att det fortsatt behöver utvecklas 2024.

Läs mer om Centerpartiets syn på den säkerhetspolitiska utvecklingen i vår kommittémotion **Internationellt samarbete i en ny tid** i utrikesutskottet.

Ett Natoanpassat och mer krigsdugligt försvar i hela landet

Ett kommande Natomedlemskap, hybridkrigföring, gråzonsproblematik, den militärtekniska utvecklingen och Sveriges militärstrategiska läge i en allt mer viktig Östersjöregion ställer nya krav på det svenska försvaret, bland annat vad gäller uthållighet, beredskap och krigsduglighet. Kriget i Ukraina gör alltjämt den säkerhetspolitiska situationen instabil och oförutsägbar. Ett svenskt Natomedlemskap kommer att öka den säkerhetspolitiska förutsägbarheten i vårt närområde när Sverige blir en del av en större försvarspolitisk helhet. Det är vår uppfattning att det kommer att bidra till stabilitet och säkerhet i Östersjöregionen när Sverige är med i Nato och att det svensk-finska försvarssamarbetet då kommer att kunna utvecklas fullt ut, på samma sätt som förutsättningarna för det nordiska och nordisk-baltiska försvarssamarbetet i stort.

Det militära försvaret ska vid ett Natomedlemskap utformas och dimensioneras inte bara för att kunna möta ett väpnat angrepp mot Sverige inklusive krigshandlingar på svenskt territorium utan också för avskräckning och försvar i en kollektiv Natokontext. Det är därför nödvändigt att skapa ytterligare förutsättningar för att förbättra försvarsförmågan utifrån både totalförsvarspropositionen och det kommande Natomedlemskapet.

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga. Krigsförbanden ska öka sin krigsduglighet enskilt och tillsammans med andra, nationellt och internationellt. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera hela krigsorganisationen i händelse av höjd beredskap är av grundläggande betydelse. Beslutade organisatoriska förändringar i krigs- och grundorganisationen och beslutade stora investeringar bl.a. för att säkerställa grundläggande funktioner såsom ledning och logistik, vidmakthållande och utveckling av befintlig materiel, anskaffning av ammunition och förbrukningsmateriel samt nyinvesteringar ska genomföras.

Krigsdugligheten ska öka inom alla försvarsgrenar men för Centerpartiet är det åtminstone kortsiktigt särskilt prioriterat att säkerställa arméns krigsförband och deras förmåga. I likhet med försvarsbeslutet. Men vi behöver också se till att vi kan försvara svenskt territorium till sjöss och i luften genom att ha hög förmåga inom ubåtsjakt och våra flygstridskrafter samt genom att utveckla Sveriges luftförsvarsförmåga. Inte minst kommer förstärkningar av försvarsförmågan att behöva göras längs Östersjökusten, i Arktis och på Västkusten för att skydda handelsflöden till och från Göteborgs hamn. Det här är en utveckling som kommer att behöva ske över tid och vara lyhörd för Natos samlade behov och försvarsplanering.

Vi förutsätter att en ny regering genomför den aviserade kontrollstationen och sammankallar Försvarsberedningen enligt tidigare planering. Det blir viktigt både för att säkerställa finansieringen av de i försvarspropositionen aviserade investeringarna och för att skapa samsyn kring den långsiktiga utvecklingen av svenskt försvar i en Natokontext. Det är Centerpartiets mening att öknings i budgeten innevarande försvarsbeslutsperiod i första hand ska gå till dessa investeringar som tidigare inte finansierats.

De åtgärder som listas i försvarspropositionen är att inom **flygvapnet** ska det åtminstone tillföras fler robotar, förmågan att kunna basera flygstridskrafterna på spridda krigsbaser ska förstärkas, helikopterförbanden ska få rörliga basförband och omsättningen av bland annat radarsystem till sensorkedjan ska tidigareläggas samt finansieras innan 2030.

För **marinen** ska amfibieförbanden åtminstone förstärkas ytterligare materiellt med nya stridsbåtar i enlighet med vad som aviserats i försvarsbeslutet. Natomedlemskapet kan komma att innebära behov av ytterligare förstärkningar inom marinen också innevarande försvarsbeslutsperiod men framför allt på sikt, även om beslut kan behöva fattas under nuvarande beslutsperiod.

Den förstärkning av **armén** som påbörjats under innevarande försvarsbeslutsperiod ska fortsätta. De i försvarsbeslutet aviserade förstärkningarna för att helheten av Värnkraft ska anses ha genomförts innebär att åtminstone modernt buret luftvärn anskaffas till armén, divisionsförmågan förstärks med en ingenjörsbataljon och en underhållsbataljon, förbindelsekompanier tillförs för att lägga broar över större älvar och modern bromateriel anskaffas. Därtill ska sambands- och telekrigsförbanden tidigareläggas till före 2030. Det är också viktigt att uthålligheten i krig förstärks och att våra soldater har modern och väl fungerande utrustning, både kvinnor och män. Ytterligare utrustning ska tillföras och nya eldhandvapen anskaffas till samtliga soldater. Därtill ska mer modern och tyngre materiel anskaffas till hemvärnet och Väg- och vattenbyggnadskåren samt byggnads- och reparationsberedskapen återinrättas. De frivilliga försvarsorganisationerna ska förstärkas och uthålligheten i krig ska förstärkas

genom anskaffning av mer läkemedel, drivmedel och nödvändiga reservdelar samt lastbilar och ammunition. Logistikfunktionen ska förstärkas.

Centerpartiet välkomnar utländska Natoförband på svenskt territorium och att övningar genomförs regelbundet mellan svenska krigsförband och utländska. Det bidrar på alla sätt till försvaret av Sverige och Nato som helhet. Detta oavsett om det genomförs på svenskt territorium eller Natoterritorium i övrigt.

Frivilliga försvarsorganisationer

Centerpartiet värnar kraften i den svenska frivilligrörelsen och inte minst de frivilliga försvarsorganisationerna. De har och kommer alltid att ha en viktig uppgift i det svenska totalförsvaret, bl.a. som bemanningsfunktion. Men deras roll är bredare än så. Deras uppgift för att engagera medborgare i försvaret av Sverige är grundläggande för försvarsviljan, försvarsförmågan och motståndskraften i lokalsamhällena. Det är viktigt att dialogen mellan både Försvarsmakten och de frivilliga försvarsorganisationerna, och övriga totalförsvarsmyndigheter och de frivilliga försvarsorganisationerna, är god med utgångspunkt i insikten om ett ömsesidigt beroende och olika roller. De frivilliga försvarsorganisationerna behöver utvecklas vidare utifrån sina egna mervärden och förutsättningar och övriga myndigheters behov. Frivilligheten är ett sätt för människor runt om i landet att bidra med sin kompetens och erfarenheter till försvaret av Sverige, även om man inte är soldat, sjöman eller anställd för tidvis tjänstgöring inom Försvarsmakten. Det är det finaste som finns.

Närvaro i och samexistens med lokalsamhällena – en förutsättning för god totalförsvarsförmåga och folkförankring

Det är också viktigt med ett hela-landet-perspektiv när försvaret nu utvecklas och tillförs mer resurser. Hela landet ska kunna försvaras. Försvarsmakten ska fortsätta att utvecklas på de orter där Försvarsmakten finns idag men också på de för totalförsvaret viktiga orter där ny- och återetableringar sker idag. Det är viktigt både för en utveckling av krigsförmågan och för att kunna ta emot ett större antal värnpliktiga som vid slutet av 2025 ska uppgå till 8 000. Försvarsetableringarna är viktiga också utifrån ett folkförankringsperspektiv och ett sätt att skapa försvarsvilja. Försvarsmakten ska synas och höras och finnas i människors medvetande samt väcka nyfikenhet, stolthet, intresse och en vilja att själv bidra till försvaret av Sverige. Det har ett egenvärde men kan också vara viktigt i ett rekryteringsperspektiv eftersom människor vill kunna leva, bo och jobba i hela landet.

Det finns dock en osäkerhet både på de orter där Försvarsmakten finns idag och där de ska etableras kring hur verksamhet som inte är militär ska kunna utvecklas samtidigt som Försvarsmakten utvecklas. Väl medvetna om Försvarsmaktens särställning i exempelvis miljöbalken är det särskilt viktigt att försöka finna samexistenslösningar kring försvarets verksamhet på det lokala planet. Det finns en uppenbar risk annars att förtroendet för Försvarsmakten på det lokala planet urholkas både bland allmänhet och i de lokala och regionala styrena. Det finns exempel där Försvarsmakten, också på orter

där de funnits under mycket lång tid, nu plötsligt säger nej till enskilda bygglov för exempelvis altaner och enstaka toaletter i privatbostäder med argumentet att det möjliggör för fler permanentboende på orten, vilket de menar kan vara till men för försvarsförmågan. Försvarsmakten menar alltså att fler permanentboende per se skulle innebära men för försvarsförmågan. Det tycks som att Försvarsmaktens tolkning av begreppet ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i 3 kap. 9 § första stycket miljöbalken är väl extensiv.

Det är vår övertygelse att antalet överklaganden kring försvarets verksamhet där de har exempelvis mark- och vattenanspråk kan minska med en tidig dialog och en vilja till gemensamma lösningar med styret i lokalsamhällena, och med en mer restriktiv tolkning av ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i miljöbalken enligt ovan. Kanske också genom en bredare syn kring vad totalförsvarets intressen faktiskt är och kan vara. Försvarsberedningen, som ett exempel, skriver att övergången till förnybar energi kan innebära fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Det ligger i Försvarsmaktens intresse att helheten i totalförsvaret fungerar.

Totalförsvarets intressen kan också motverkas av exempelvis, menar vi, minskad folkförankring och acceptans i lokal- och regionalsamhällena. Färre överklaganden kan snabba på nödvändiga processer och försvarsetableringar, vilket är absolut nödvändigt kommande år. Folkförankring kan uppnås på många olika sätt, genom närvaro och synlighet men också genom vilja till tidig dialog och undvikande av intressekonflikter som inte behöver uppstå om dialogen förbättras, genom lösningsorienterad samverkan och om beslut fattas utifrån de möjligheter som miljöbalken ger. Försvarsmaktens särställning i miljöbalken är faktisk men det gynnar ingen, inte heller Försvarsmakten, att extensiva tolkningar görs som i övrigt hämmar all annan utveckling för samhällen och individer inom samma geografiska område som Försvarsmakten finns. Praxisutvecklingen som den blivit får orimliga konsekvenser för boenden och lokalsamhällena.

Vi menar därför att en översyn av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen behöver göras i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets intressen och de facto samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område. Det är vår uppfattning att det också är viktigt att det finns en politisk vilja på de orter där ytterligare etableringar är aktuella, vilket kan underlätta en etablering. God och tidig samverkan och vilja i olika skeden av en tillstånds- och beslutsprocess är grundläggande för framgångsrika och helt nödvändiga försvarsetableringar och försvarets utveckling på redan befintliga orter. Vi ser annars en stor risk för lokal- och regionalutvecklingen på många håll i Sverige när försvaret nu växer, nämnas kan exempelvis Uppsala, Gotland, Göteborg och Dalarna.

Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigs-avhållande effekten i totalförsvaret. En viktig aspekt är Sveriges energiförsörjning, där omställningen till förnybar el ger fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv och bör beaktas i samhällsplaneringen av Försvarsmakten och övriga berörda myndigheter. Detta är formuleringar som återfinns i ”Inriktning för sammanhållande planering totalförsvaret” och något som Centerpartiet har under flera år. En viktig del i detta, som vi ser det, är att Försvarsmaktens arbete med samexistens och medverkan i planerings- och prövningsprocessen för energiproduktion behöver bli bättre och ske tidigare i processen.

FOI har, på uppdrag av både Försvarsmakten och Energimyndigheten, tagit fram en rapport med titeln ”*Möjligheter till samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet*”

och utbyggd vindkraft” där de bedömer att det finns goda möjligheter att öka samexistensen, dock med ansträngningar från både Försvarsmakten och andra aktörer. En nyckellösning som lyfts upp är att inrätta en nationell arbetsgrupp för samexistens mellan vindkraft och Försvarsmaktens intressen men också att fortsatt utreda möjligheten till villkorade tillstånd och vissa tekniska lösningar. Det kräver en tydligare styrning från regeringens håll men också resurser, bedömer rapportförfattarna.

Riksdagen har tillkännagivit för regeringen att det bör göras en kartläggning av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets intressen och samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område. Centerpartiet vill att en sådan kartläggning påbörjas senast den 15 mars 2023 samt att förslagen från ovan nämnda FOI-rapport blir ett viktigt ingångsvärde i den och regeringens styrning av myndigheterna framåt, för att få till en hållbar förändring mellan olika samhällsintressen. Samexistens är positivt, inte negativt, i ett totalförsvarsperspektiv och med ett ökat behov av självförsörjning.

Regeringen menar i budgetpropositionen att de färdigbehandlat det tillkännagivande som riksdagen tidigare uttalat. Centerpartiet delar inte den bedömningen eftersom inga nya åtgärder vidtagits sedan tillkännagivandet lämnades. Mer kan och behöver göras.

Personalförsörjning

Jämställdhetsmålet om antalet värnpliktiga går trögt att uppnå

Försvarsmaktens mål är att 30 procent av de värnpliktiga ska vara kvinnor 2025, men det är långt ifrån att uppnås för Försvarsmakten som helhet. Inte heller målsättningen om 20 procent kvinnliga värnpliktiga år 2020 uppnåddes för Försvarsmakten som helhet, även om det är stor skillnad mellan förbanden. Sammantaget var 17 procent av de värnpliktiga kvinnor 2020. De senaste tre åren har ökningstakten i snitt varit 1 procent om året, vilket gör att målet om 30 % år 2025 tycks långt borta. Mer måste göras för att nå målet för Försvarsmakten som helhet.

Generellt sett är arméförbanden sämre än flygvapenförbanden och marinens flottiljer på att uppnå jämställd rekrytering. I flygvapnet ligger andelen kvinnliga värnpliktiga på mellan 24 och 40 procent, där exempelvis Skaraborgs flygflottilj hade 40 procent kvinnliga värnpliktiga som ryckte in i september 2020 och marinens sjöstridsskola i Karlskrona har 31 procent kvinnliga värnpliktiga.

Det kan finnas flera förklaringar till skillnaden mellan vapenslagen. Som skäl anges av Försvarsmakten själv att teknikutvecklingen gör att vissa arbetsmoment underlättats inom marinen och flygvapnet och att stereotypa föreställningar om armén som ”manlig” gör att färre kvinnor söker sig dit. Man vill få fler kvinnor intresserade genom bl.a. skolinformatörer. Försvarsmaktens fokus på att genom ett ändrat språk nå fler kvinnor är vällovt och bra men troligtvis inte tillräckligt. En rad olika åtgärder är nödvändiga för att göra armén också attraktiv för kvinnor att söka sig till. Det handlar inte om sänkta fysiska krav även om det är bra att Försvarsmakten kontinuerligt ser över vilka krav som ställs på olika befattningar.

Det kan vara en god idé att lära från exempelvis Norge som nu närmar sig 30 procent kvinnor vid krigsskolorna. Norge införde könsneutral värnplikt 2016. Endast

12 procent går dock vidare till en befälsutbildning. Modern krigföring handlar om mycket mer än bara muskelstyrka och att vara snabb. Det handlar lika mycket om att kunna skaffa sig en lägesförståelse, orientera sig, vara en del av ett team och hantera vapen. Även om synen på kvinnor som militärer har varit ifrågasatt också i Norge så har kvinnor bidragit med annan viktig kompetens än muskelstyrka; det handlar bl.a. om att kunna göra fler saker samtidigt, ”multi-tasking”. Tidigare försvarschefen (ÖB) Haakon Bruun-Hansen säger i en intervju till NRK att försvaret har stärkt sin krigsförmåga sedan kvinnor kom in i försvaret.¹²

Ovälkomna beteenden, förminskanden och sexuella trakasserier; förbanden lever inte alltid upp till försvarsmaktsledningens policy och handlingsplaner

Under #metoo hörde vi om #givaktochbitihop om övergrepp och kränkningar inom Försvarsmakten. Många var vittnesmålen om sexuella trakasserier, förminskanden och ovälkomna beteenden som kvinnor utsatts för inom Försvarsmakten.

Försvarsmakten är bland de bästa i klassen när det gäller styrdokument och handlingsplaner för ökad jämlikhet och jämställdhet. Det högsta ledarskapet, försvarsmaktsledningen inkl. både ÖB och arméchef, har vid upprepade tillfällen och oerhört tydligt lyft vikten av att stå upp för likabehandling, jämlikhet och jämställdhet. Inte minst efter #metoo men också senare. Deras budskap är att personer som ägnar sig åt kränkande behandling inte har en plats i Försvarsmakten. Trots det har vi i media det senaste året vid flera tillfällen kunnat läsa om kränkande beteenden som drabbat värnpliktiga på K3 i Karlsborg³, och vi har i media kunnat läsa om att visselblåsare blivit uppsagda på studs medan beslut om misstänkta förövare drar i långbänk⁴. I utredningen kring K3 bekräftade Försvarsmaktens egen utredning att kränkande beteende hade förekommit men kom också till slutsatsen att det var fråga om enskilda händelser och inte strukturella problem.

Centerpartiet genomförde under våren 2021 ett antal intervjuer med personer som under kortare och längre tid hade jobbat inom Försvarsmakten; några är fortfarande anställda, andra har efter mångårig tjänstgöring avslutat sina uppdrag och sin anställning. Vi pratade med kvinnor och män med olika befattningar, inom olika försvarsgrenar. Vi var också i kontakt med Officersförbundet. Fram träder en bild av en arbetsplats där försvarsmaktsledningens ord, alla policyer och handlingsplaner inte får genomslag fullt ut i organisationen, allra minst ute på förbanden, även om förbanden också både arbetar med värdegrundsfrågor och har planer för likabehandling och jämställdhet. De vi pratade med gav intryck av att arbetet inte sker systematiskt utan drivs av eldsjälare som inte ersätts när de slutar och att policyer och handlingsplaner inte alltid följs upp av högsta ledningen vid förbandsbesök. Vi hörde om befäl på förband som blundar, lägger dövörat till och inte visar med själ och hjärta att det är viktigt att policy och handlingsplaner får genomslag och praktisk betydelse. Vi hörde om

¹ <https://frifagbevegelse.no/debatt/kvinner-i-forsvaret-er-en-suksess-6.490.715103.53ebf2ca93>.

² https://www.nrk.no/norge/avtroppende-forsvarssjef_-kvinnene-gjor-oss-bedre-til-a-krige-1.15079165.

³ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/forsvarsmaktens-utredningar-klar-bekraftar-brister-pa-jagarutbildningen>.

⁴ <https://www.st.nu/logga-in/visselblasare-larmade-om-missforhallande-inom-hemvarnet-fick-plotsligt-sparken-kanns-hanfullt>.

värnpliktiga som uttrycker att ÖB:s ord är PK. Som en av de intervjuade sa: *”Det når inte ända ner, man ger dom svaren som dom vill höra och sen behöver man inte göra mer – det stannar på mellannivå.”* Något som dock nämndes som mycket positivt och värdefullt av det som Försvarsmakten gör var bl.a. de kvinnliga nätverk för värnpliktiga som finns på förband där frågor och utmaningar dryftas och där man kan ta stöd av varandra och erfarna kollegors erfarenheter.

Inom Försvarsmakten är behoven inom inte minst officersförsörjningen skriande och stora glapp finns att täcka kommande år när dessutom försvaret ska växa på fler orter runt om i landet. Försvarsmakten är undantagen kravet på att militära befattningar ska utlysas. Det har i grunden att göra med att militär personal ska kunna placeras där den bäst behövs, var som helst i landet. Många tjänster utlyses dock, även om vi har nåtts av uppgifter om att många handplockas till tjänster och att utlysningarna inte sällan är för syns skull. Det finns tilltänkta och tillfrågade kandidater för tjänsterna redan innan. Dock är det så att uppfyller man kraven på samma nivå ska underrepresenterat kön gå före vid rekrytering.

Vi har förutom de vittnesmål vi själva hört tagit del av slutsatserna från två stycken undersökningar, dels Försvarsmaktens egen medarbetarundersökning FM Vind, dels Officersförbundets egen medlemsundersökning.

Från FM Vind kan vi läsa följande:

- Andelen som anger sig ha varit utsatt för ovälkommet beteende ökade från 6,6 % till 7,1 % mellan 2019 och 2020.
- Flest anger arbetskamrater/kollegor på förbandet som de som utsätter dem för ovälkommet beteende. En klar ökning mellan 2019 och 2020.
- Det vanligast förekommande uttrycket för ovälkommet beteende är genom subtila, upprepade handlingar som får individen att känna sig nedvärderad eller förminskad.
- Andelen som upplever att de är utsatta för diskriminering och kränkande särbehandling var på samma nivå 2020 som 2019, 32 %.
- Det är framför allt sexuella trakasserier som ökar procentuellt sett (från 5 % år 2019 till 8 % år 2020).
- Man ser också en ökning av de som anger sexuella trakasserier/övergrepp som något de själva upplevt sig utsatta för.
- Sexuella trakasserier – i följande bakgrundskategorier har en ökning från 2019 skett med minst sex procentenheter: Kvinnor, under 25 år, alla militära kategorier, anställningstid mellan 5 och 15 år.

I officersförbundets undersökning anger 17 % att de blivit utsatta för ovälkommet beteende, 15 % att de blivit utsatta för diskriminering och 1 % att de blivit utsatta för sexuella trakasserier.

Det kan så klart vara fråga om enskilda incidenter vid varje tillfälle eller så finns det ett större problem som beror på organisation, ledning och förtroende, och som fortsatt måste adresseras. Vilket också görs, men det kan aldrig göras nog.

Det är oroande att så pass många av de anställda anger att de har blivit utsatta för ovälkommet beteenden och diskriminering såväl som att andelen som säger att de utsätts för sexuella trakasserier ökar, inte minst bland de unga kvinnorna. Att många också anger att det är kollegor som utsatt dem för ett ovälkommet beteende kan innebära både att det är svårare att anmäla men också att det kan vara svårare att komma till rätta med när chefer kanske måste rätta sin kompis beteende. Kanske en person man själv anställt och handplockat in organisationen. Att under lång tid utsättas för subtila

nedbrytande och förminsande kommentarer kan tyda på att de som utsätter andra för det vet att det är svårare att anmäla en subtil kommentar än ett rent övergrepp, men också att dessa passerar utan åtgärd och därmed blir en del av ett kulturellt problem.

Att officersförsörjningen lider av stora, skriande behov kan också innebära en risk för att man låter ett ovälkommet beteende passera eller att konsekvenserna blir små för den chef/officerare som inte anmärker mot eller tar tag i problem som uppstår. Att det finns en kultur av att handplocka personer till olika tjänster kan också bidra till de höga siffrorna för personer som känner sig utsatta för diskriminering och kränkande särbehandling, åt båda hållen. Det är meriterande att ha gjort utlandstjänstgöring om man ska göra karriär i Försvarsmakten, och även om kvinnor som är officerare också gör utlandstjänstgöring möts kvinnor i mycket större utsträckning än män av samhällets fördomar om de åker iväg 6 månader och lämnar barn hemma. Barriären är högre för kvinnor att åka iväg. Män med små barn ifrågasätts inte ute i samhället på samma sätt även om de åker på utlandsmission. Det kan påverka kvinnors möjlighet att göra karriär inom Försvarsmakten senare i det fall kvinnor i mindre utsträckning är benägna att åka iväg på utlandstjänstgöring. Här kan det behöva ses över vilka erfarenheter som är meriterande inom Försvarsmakten i karriärstegen så att män och kvinnor har samma förutsättningar för vidareutveckling inom Försvarsmakten.

För att adressera de utmaningar som finns på jämställdhetsområdet, för att minska risken för ovälkommet beteende och för att män och kvinnor ska kunna göra karriär på lika villkor har Centerpartiet ett antal förslag till åtgärder, framtagna efter intervjuer med ett antal nuvarande och tidigare anställda inom Försvarsmakten – unga och äldre, kvinnor och män, soldater, officerare och civilanställda. Förslagen kommer i mångt och mycket från personerna själva, utifrån deras erfarenheter av att arbeta inom Försvarsmakten. Det är värt att lyssna på.

1. Sätt ett högt långsiktigt mål för antalet kvinnliga värnpliktiga till 40 % år 2030 och intensiviera arbetet med aktiva åtgärder för att nå dit. Lär av länder som kommit längre än oss, exempelvis Norge, för att uppnå målet om 30 procent värnpliktiga 2025.
2. Ge förbanden större möjligheter att till Plikt- och provningsverket önska jämställda grupper och underrepresenterat kön på vissa befattningar som ett sätt att få optimalt fungerande grupper utifrån förbandens egna behov och bedömningar.
3. Varje förband bör ha en medinflytandeofficer med lång erfarenhet av praktiskt ledarskap och närhet till verksamheten som kan bli länken mellan de värnpliktiga och förbandschefen. Medinflytande står på två ben: det formella och det informella, där förtroende byggs mellan människor.
4. Inrätta oberoende visselblåsarfunktioner inom alla förband och garnisoner och ett neutralt och oberoende utredningsstöd som ska användas om någon anmäler in incidenter till dem. Den som anmäler ska inte känna att HR går arbetsgivarens ärenden.
5. Skapa en obligatorisk och standardiserad utbildning om jämställdhet, värdegrund och medinflytande som alla förband återkommande ska genomföra. Det ska inte vara upp till eldsjälarna att se till att dessa blir av, utan det måste ske mer systematiskt och alla förband måste ha en person som ska kunna genomföra dessa utbildningar.
6. Den värdegrundsutbildning och de värdegrundssamtal som sker under värnplikten behöver genomföras regelbundet under hela utbildningen, inte bara under de inledande veckorna när de värnpliktiga inte känner varandra än.

7. Att förbandens arbete och organisation för jämställdhet och medinflytande tas upp och bedöms vid alla träffar mellan försvarsmaktsledning och förbandsledning.
8. Utveckla vad som är meriterande för karriärvägen inom Försvarsmakten. Den som har haft en organisation för likabehandling, medinflytande och jämställdhet och som har lyft, tagit tag i och kommit till rätta med sådana problem som uppstår vid förbanden ska gynnas för det vid kommande anställningar. Det ska vara viktigare än att en person har tjänstgjort utomlands.
9. Säkerställ att kvinnliga soldater kan genomföra övning och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser, begränsar deras eller gruppens förmåga att strida eller gör ont. Det handlar i grund och botten om överlevnad, om att kvinnors utsätts för större risker än män när utrustningen inte passar.

Inflytandet för värnpliktiga

I den kartläggning om jämställdhet som vi skriver om ovan framkom att det finns uppskattade nätverk för värnpliktiga kvinnor på de olika förbanden och regementena. Det är bra men också det formella medinflytandet för värnpliktiga behöver ses över för att bli bättre och framför allt stå oberoende från Försvarsmakten organisatoriskt. Riksdagen har tillkännagivit för regeringen i frågor som rör medinflytande för totalförsvarspliktiga. Regeringen bör lägga fram förslag som förbättrar medinflytandet för totalförsvarspliktiga senast vid halvårsskiftet 2023.

Anställda soldater och officerare

Personalförsörjningen inom Försvarsmakten är en av de största utmaningarna för framöver. Som en konsekvens av Putins krig i Ukraina och hoten mot oss och våra grannländer är Sverige på väg in i Nato samtidigt som det militära försvaret ska växa kraftigt kommande år med ökade krav på krigsduglighet och beredskap, ett stort antal sekunderingar till Natostaber, fler gripbara krigsförband, en moderniserad materieförsörjningsprocess, viktiga regementsetableringar runt om i landet och ett ökat antal utbildade värnpliktiga. Utmaningarna är många och det finns således mycket att omgående ta tag i för en ny regering. Men frågan är om inte personalförsörjningen kanske är den största av de alla. För utan personal är det svårt att uppnå krav på beredskap och ökad gripbarhet för krigsförbanden och att växa ute i landet. Just nu bubblar det av ilska och frustration bland många officerare och soldater. Vi ser vad som nu närmast kan beskrivas som en personalflykt bland nyckelkompetenser, inte minst inom flygvapnet. Parallellt med detta införs nu, 13 år efter regeringens beslut, flerbefälssystemet fullt ut samtidigt som många soldater uppnår maxtid för anställning. Personal antingen flyr, känner oro för sin framtid eller tvingas att sluta. Det är mycket illavarslande.

Centerpartiet har länge drivit vikten av att Försvarsmakten prioriterar jämställdhetsarbete och kvinnors villkor som anställda efter otaliga rapporter om gränslösa beteenden, sexuella trakasserier och befäl som tittar bort. Det är viktigt att Försvarsmakten fortsätter att orka driva de frågorna framåt också när andra problem hopar sig. För Centerpartiet är det uppenbart att åtgärder behövs både i ett kort och i ett långt perspektiv för att hitta lösningar för en hållbar personalförsörjning framåt. Flexibilitet, mindre prestige och en bred palett av lösningar kommer att behövas.

Centerpartiet har flera kortsiktiga och långsiktiga förslag för att förbättra situationen för anställda inom Försvarsmakten, kvinnor som män, soldater som officerare.

En lågt hängande frukt är att antingen förlänga yrkessoldaternas visstidsanställningar på 8 + 4 år eller att vid behov låta personerna gå vidare inom Försvarsmakten och erbjudas utbildning och tjänster som exempelvis specialistofficerare. Då kan all den erfarenhet som byggts upp under 12 år finnas kvar inom Försvarsmakten. Detta behöver utredas i närtid och tas upp senast i den aviserade kontrollstationen.

Vi behöver snabbt komma upp till 8 000 värnpliktiga. För att också gynna officersförsörjningen framåt är det viktigt att utbilda kompanibefäl och plutonsbefäl, vilket skapar ett flöde in i yrket, vilket är bra för officersförsörjningen.

En annan åtgärd är att förlänga pensionsåldern så att den följer samma regelverk som gäller i samhället i övrigt. Den livserfarenhet som dessa besitter är värdefull att ta tillvara i Försvarsmakten.

Riksdagen har sedan tidigare tillkännagett för regeringen om reservofficerares rätt till tjänstledighet. Regeringen behöver ta med detta i direktiven till den kommande kontrollstationen, alternativt den kommande försvarsberedningen.

Lönesättningen förhandlas av parterna men det är viktigt att Försvarsmakten kan erbjuda goda villkor och goda incitament för den personal som är intresserad av att söka sig till, stanna kvar i ytterligare några år inom eller återvända till Försvarsmakten efter några år i civil karriär, exempelvis. I takt med att försvarsanslagen ökar torde Försvarsmaktens möjligheter att erbjuda goda incitament och arbetsvillkor öka. Det är bra.

Därtill behöver Försvarsmakten stilla den oro som finns bland vissa officerare som, när flerbefälssystemet nu införs, får tjänst som specialistofficerare genom att tydliggöra karriärvägar och utvecklingsmöjligheter för specialistofficerare. Ingen ska behöva känna att dennes möjligheter försvinner.

Veteraner

Sveriges veteranpolitik behöver fortsätta att utvecklas. Det är bra att regeringen annonserat att en veteranstrategi ska tas fram även om regeringen hade kunnat göra mer, tidigare. Vi anser inte att regeringen gjort tillräckligt för att utveckla den sammanhållna veteranpolitik som Alliansen påbörjade. I takt med att fokus för svenskt försvar kommer att läggas på nationellt försvar av Sverige, det territoriella försvaret, kan veteranbegreppet behöva vidgas och komma att omfatta fler. Idag är veteranpolitiken nära förknippad med att genomföra internationella insatser. Men oavsett om fokus ligger på nationellt försvar eller internationella insatser behöver veteranpolitiken hållas samman. Genom att se helheten kan kontinuitet skapas också i veteranpolitiken. Sverige kommer fortsatt att bidra till internationell fred och säkerhet genom internationella insatser.

Centerpartiet anser att de soldater och officerare, men även civilanställda, som genomför utlandsmissioner ska mötas med stor respekt och det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande efter en mission. Samtidigt har ofta familj och nära anhöriga till den som är på utlandsmission ett stort ansvar hemma, och de kanske känner oro under tiden missionen pågår. Vi anser att mer behöver göras för att militära och civila veteraner och deras anhöriga ska få ett stöd som står i proportion till de risker och påfrestningar som de utsätts för.

Vi vill att ett veterancenter i ordets rätta bemärkelse skapas. Det ska vara ett samlat veterancenter som har i uppdrag att arbeta med militära och civila veteraner som

bidragit till fred och säkerhet i krig eller katastrofområden. Veterancentret behöver få de resurser och den uppmärksamhet som krävs för att kunna erbjuda våra veteraner ett värdigt stöd på riktigt. Vi behöver lyfta de anhörigas roll och erbjuda även dem ett utökat stöd. Det är viktigt både för att uppmärksamma den tuffa period de får genomgå när deras närstående är utsända på vad som kan vara livsfarliga uppdrag, men också för att det är en trygghet för våra veteraner att veta att deras nära och kära kan få stöd.

Veterancentret ska vara ett samordnings- och kunskapsnav som utsända och deras anhöriga kan vända sig till före, under och efter en insats. Det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande under och efter en mission. Veterancentret ska vid behov därför också erbjuda psykologstöd och möjlighet till rekreation och återhämtning för de veteraner och anhöriga som behöver det. Goda erfarenheter kan hämtas från det stöd som ges till försvarets veteraner i Norge, där ett likande center byggts upp med goda resultat.

Interna militära insatser

Sverige har under många år deltagit i internationella insatser under FN-, Nato- och EU-flagg, alltid med FN-mandat i grunden. Även om deltagandet är lägre och antalet insatser färre nu jämfört med för några år sedan är de insatser som Sverige deltar i viktiga och gör skillnad i de länder där vi deltar. Det är alltså viktigt att Sverige deltar där och om vi kan göra skillnad. Efter den utveckling vi sett i Afghanistan med det snabba, fullskaliga amerikanska tillbakadragandet och talibanernas återkomst efter 20 års internationell närvaro måste svenska bidrag till framtida militära insatser för internationell fred och säkerhet prövas utifrån vunna erfarenheter och en bred utvärdering.

Det är viktigt att det finns en tydlig exitstrategi för de internationella insatser som Sverige deltar i. Erfarenheter av tillbakadragandet i Afghanistan måste ligga till grund för utformningen av exitstrategier för framtida militära insatser och Sveriges bidrag till Afghanistan i stort måste utvärderas i sin helhet, inkl. avslutet.

Det kan knappast ses som en framgång att de afghanska nationella säkerhetsstyrkorna efter 20 års uppbyggnad visade sig inte var redo att slåss på egen hand för att försvara sitt land mot talibanernas återkomst. Här finns mycket att lära för framtida insatser. Det är vår uppfattning att deltagande i internationella insatser bidrar till förmågeutveckling för det svenska territoriella försvaret, det är dock inte ensamt anledning nog för att fortsätta att delta i internationella militära insatser. Det måste också finnas ett internationellt mervärde.

Det är viktigt att komma ihåg att den militära internationella insatsen i Afghanistan, tillsammans med det omfattande bistånd som Sverige bidragit med under lång tid, har gjort stor skillnad i människors vardag, inte minst för kvinnor och barn. Det har möjliggjort skolgång för miljontals barn och tydligt förbättrat hälsovården i landet, och mödradödligheten har minskat.

Sveriges samlade insats och närvaro behöver utvärderas, gärna i form av en parlamentarisk utvärdering eller kommitté. Det är viktigt för att summera och säkerställa en bredare samsyn/seende kring olika fakta, mervärden och konsekvenser. Får vi inte det kommer vi att landa i ständiga debatter om Afghanistaninsatsen och svenskt deltagande i framtida insatser. Det är inte läge att i ”stundens hetta” landa i

slutsatsen att Sverige inte ska delta i internationella insatser framöver. Sverige bygger fortsatt säkerhet tillsammans. Vi ska inte bli hemmablinda.

Mikael Larsson (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Kerstin Lundgren (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Malin Björk (C)

Catarina Deremar (C)

Anna Lasses (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Christofer Bergenblock (C)

Rickard Nordin (C)